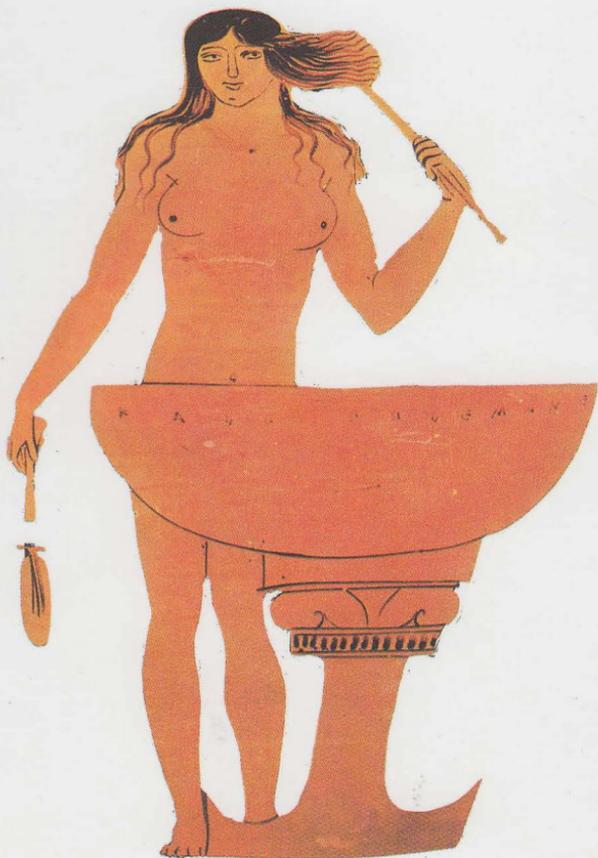

ΑΡΧΑΙΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

ΕΥΡΙΠΙΔΗ
ΒΑΚΧΕΣ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ:
Γιώργος Χειμωνάς

ΠΕΜΠΤΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

ΕΥΡΥΠΙΔΗ ΒΑΚΧΕΣ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Γιώργος Χειμωνᾶς

ΠΕΜΠΤΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

© Copyright Γιώργος Χειμωνάς – Έκδόσεις Καστανιώτη, Άθήνα 1985

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση ή αναπαραγωγή του παρόντος έργου στο σύνολό του ή τμημάτων του με όποιονδήποτε τρόπο, καθώς και η μετάφραση ή διασκευή του ή εκμετάλλευσή του με όποιονδήποτε τρόπο αναπαραγωγής έργου λόγου ή τέχνης, σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 2121/1993 και της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης-Παρισιού, που κυρώθηκε με το ν. 100/1975. Επίσης απαγορεύεται η αναπαραγωγή της στοιχειοθεσίας, σελιδοποίησης, εξωφύλλου και γενικότερα της όλης αισθητικής εμφάνισης του βιβλίου, με φωτοτυπικές, ηλεκτρονικές ή όποιονδήποτε άλλες μεθόδους, σύμφωνα με το άρθρο 51 του ν. 2121/1993.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ Α.Ε.

Ζαλόγγου 11, 106 78 Άθήνα

☎ 330.12.08 – 330.13.27 FAX: 384.24.31

e-mail: info@kastaniotis.com

www.kastaniotis.com

ISBN 960-03-0868-3

ΠΡΟΛΟΓΟΣ
ΣΤΗ ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΚΔΟΣΗ

1.

Ὁ θεὸς Διόνυσος (ἢ Βάκχος ἢ Βάκχιος ἢ Βρόμιος) ἔρχεται ἀπὸ τὴν Ἀσία στὴν Ἑλλάδα γιὰ νὰ ἐπιβάλλει τὴν λατρεία του. Τὸν ἀκολουθοῦν οἱ Μαινάδες, ἰέρειες σὲ κατάσταση ἔνθεης μανίας. Οἱ τελετουργίες τῆς νέας θρησκείας εἶναι ὁμαδικὰ ὄργια ἔκστασης μακριὰ ἀπὸ τὶς πόλεις, ἐπάνω στὰ βουνά. Ὁ Διόνυσος εἶναι γιὸς τοῦ Δία καὶ μιᾶς θνητῆς — τῆς Σεμέλης, κόρης τοῦ Κάδμου, βασιλέα τῶν Θηβῶν. Ἐγκυος ἀκόμα, κάηκε ζωντανὴ ἀπὸ τὶς φωτιές ποὺ τύλιγαν τὸ σῶμα τοῦ Διός, ὅταν αὐτὸς ντυνόταν τὴν πύρινη στολή του. Τοῦ τὸ εἶχε ζητήσει σὰν χάρη ἢ ἴδια ἢ Σεμέλη, ὕστερα ἀπὸ κακόβουλη συμβουλή τῆς Ἥρας ποὺ ἤθελε νὰ τὴν ἐξοντώσει. Ὁ Ζεὺς πρόλαβε κι ἄρπαξε μέσα ἀπὸ τὴν φλεγόμενη μήτρα τῆς ζωντανὸ τὸ ἔμβρυο, τὸ παιδί του, καὶ τὸ ἔρραψε βαθειὰ στὸν μηρὸ του γιὰ νὰ τὸ σώσει ἀπὸ τὴν Ἥρα. Ἀπὸ τὸν μηρὸ τοῦ Δία θὰ γεννηθεῖ ὁ Διόνυσος· αὐτὸ σημαίνει τὸ ὄνομά του: ὁ γεννημένος δυὸ φορές.

Τὸ δράμα τοῦ Εὐριπίδη Οἱ ΒΑΚΧΕΣ ἐκτυλίσσεται στὴν Θήβα. Ἡγεμόνας τώρα εἶναι ὁ ἐγγονὸς τοῦ Κάδμου, ὁ Πενθέας, γιὸς τῆς Ἀγαύης. Ἀπὸ τὴν μανία τοῦ Διόνυσου ἔχουν κιόλας καταληφθεῖ ὄλες οἱ γυναῖκες τῆς Θήβας. Ἐχουν ἐγκαταλείψει τὶς οἰκογένειές τους καὶ παρμένες ἀπὸ τὴν ἔκσταση τοῦ θεοῦ, τὴν βακχεία, τελοῦν ὄργιαστικά μυστήρια στὶς κορυφές τοῦ Κιθαιρώνα. Ὁ Πενθέας εἶναι ἐξωργισμένος. Κατηγορεῖ τὸν Διόνυσο

πώς είναι ένας ψευτοθεός, ένας φτηνός γόητας γυναικῶν που όλες τὸν ἐρωτεύονται καὶ παρασύρονται σὲ ἀκολασίες μαζί του· εἶναι ἡ ὕβρις που ἐκτοξεύει ὁ Πενθέας καὶ ἐναντίον τῆς Ἄφροδίτης. Δὲν τὸν συγχωρεῖ ὅτι θῦμα τῆς σαγήνης του εἶναι καὶ ἡ μητέρα του ἡ Ἀγαυή, ἀλλὰ καὶ οἱ σεβάσμιες θεῖες του Ἰνώ καὶ Αὐτόνοη, ὅλες ἀδελφές τῆς πεθαμένης Σεμέλης. Αὐτὲς οἱ τρεῖς γυναῖκες ἡγοῦνται τῶν βακχικῶν θιάσων που ὀργιάζουν στὸν Κιθαιρῶνα.

Ὁ Διόνυσος θὰ τὸν ἐκδικηθεῖ γιὰ τὴν ἀσέβειά του. Τοῦ ἐμφυσᾷ τὴν τρέλα, τὸν μεταμφιέζει σὲ γυναίκα (ἐπειδὴ οἱ Μαινάδες δὲν ἀνέχονται τὴν ἀνδρική παρουσία), τὸν γελοιοποιεῖ στοὺς ὑπηκόους του, καθὼς τὸν περιφέρει μ' αὐτὴν τὴν γκροτέσκα θηλυπρέπειά του μέσα στὴν πόλη, γιὰ νὰ τὸν ὀδηγήσει στὰ κρησφύγετα τῶν Βακχῶν ὅπου θὰ συναντηθεῖ μὲ τὴν μητέρα του. Στὸν Κιθαιρῶνα ὁ Πενθέας θὰ βρεῖ φοβερὸ θάνατο: ἡ μητέρα του (που μέσα στὴν μανία της τὸν βλέπει σὰν λιοντάρι) τὸν κατασπαράζει μὲ τὰ ἴδια της τὰ χέρια, ξεριζώνει τὸ κεφάλι του, τὸ μπήγει στὴν κορυφή τοῦ θύρσου της καὶ κατεβαίνει στὴν Θήβα, νὰ ἐπιδείξει θριαμβευτικὰ στοὺς Θηβαίους καὶ στὸν πατέρα της τὸν Κάδμο τὸ σπάνιο θήραμά της — ἓνα ἄγριο νεαρὸ λιοντάρι τῶν βουνῶν που αὐτὴ, μιὰ ἄοπλη γυναίκα, κατάφερε νὰ σκοτώσει. Ὁ Κάδμος συντριμμένος τὴν βοηθάει νὰ βγεῖ ἀπὸ τὴν θόλωσή της καὶ νὰ δεῖ τί πραγματικὰ εἶχε καρφώσει στὸν θύρσο της: τὸ κεφάλι τοῦ παιδιοῦ της. (Ἕνα μικρὸ νευρολογικὸ σχόλιο: τὸ ἐρωτηματολόγιο τοῦ Κάδμου εἶναι ἓνα ὑπόδειγμα νευροψυχολογικῆς διερεύνησης γιὰ τοὺς συγκεχυμένους ἀσθενεῖς.) Ἡ Ἀγαυή συνέρχεται, συνειδητοποιεῖ τὴν πράξη της καὶ θρηνεῖ τὸν θάνατο τοῦ γιουῦ της Πενθέα, ἀπαρηγόρητη γιὰ τὸ ἀποτρόπαιο ἐγκληματὸς της. (Ἕνα μικρὸ φιλολογικὸ σχόλιο: τὸ κομμάτι τοῦ θρήνου τῆς Ἀγαυῆς ἔχει χαθεῖ ἀπὸ τὴν τραγωδία τοῦ Εὐριπίδη καὶ ἔχει ἀντικατασταθεῖ μὲ τὸν θρήνο τῆς Παναγίας πρὸς τὸν ἀποκαθλωμένο Χριστό, ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ βυζαντινὸ δράμα ΧΡΙΣΤΟΣ ΠΑΣΧΩΝ· ἀλλὰ ὁ θεατὴς δὲν τὸ ἀντιλαμβάνεται — πρόκειται γιὰ ἓναν ἐντελῶς ὁμοιο θρηνη-

τικὸ λόγῳ, ὁ ὁποῖος διατηρεῖ ἀκέραιη τὴν δραματικὴν τοῦ ἰσχύ, ἀπὸ τοὺς γούους, τοὺς κομμοὺς τῆς ἀρχαίας τραγωδίας ἕως τοὺς ἐπιτάφιους ὕμνους τῆς ἑλληνικῆς βυζαντινῆς ὀρθοδοξίας, καὶ ἕως τὰ λαϊκὰ μοιρολόγια καὶ τὰ δημοτικὰ τραγούδια τῆς σύγχρονης Ἑλλάδας.)

Τὸ δράμα τελειώνει παράξενα. Ἀπέναντι τὸν θρῆνον τῆς Ἀγαύης καὶ τὶς κατάρεις τῆς, στὸ παράπονον τοῦ Κάδμου καὶ τοῦ λαοῦ τῆς Θήβας (γιατὶ ὅλη ἡ χώρα τιμωρεῖται ἀπάνθρωπα ἀπὸ τὸν θεό), στὴν διαμαρτυρία τοὺς γιὰ τὴν τρομερὴ ἐκδίκηση τοῦ Διόνυσου — ἀπέναντι στὴν φρίκη ἀλλὰ καὶ τὸν θυμὸ τῶν ἀνθρώπων γιὰ τὴν ὑπερβολικὴν, ἀδικαιολόγητην κακίαν τοῦ Διονύσου, στέκεται σιωπηλὸς ὁ θεός· ὁ Εὐριπίδης ποὺ ἐπινόησε τὸν ἀπὸ μηχανῆς θεὸ φθάνει ἐδῶ στὸ ἄλλο ἄκρο: δημιουργεῖ τὸν ἀμύχανον θεό. Ὁ Διόνυσος μονάχος στὸ βάθος τῆς σκηνῆς, ἀβέβαιος, σχεδὸν τρομαγμένος. Ἡ τελευταία φράση τοῦ εἶναι ἓνας ψίθυρος, μιὰ ἀναρθηρὰ ἀπολογία: δὲν φταίω ἐγὼ γιὰ ὅλα αὐτὰ. Ἄλλος τὰ ἀποφάσισε — καὶ μάλιστα, ἀπὸ πολὺ παλιὰ. Ὑποτίθεται, ὁ Δίας. Καὶ ἡ ὀδύνη ποὺ δοκιμάζει ὁ θεατῆς τῶν ΒΑΚΧΩΝ γιὰ τὰ βάσανα τῶν ἀνθρώπων, μεταβάλλεται ξαφνικὰ σὲ οἶκτο γιὰ τὸν ἀξιολύπητο, δειλὸ θεὸ ποὺ τὰ προκαλεῖ.

2.

Ἡ ἑλληνικὴ τραγωδία εἶναι μιὰ παλῖρροια τῆς μνήμης τῆς πτώσης τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ὁποία διαβρέχει τὴν θεολογίαν, τὴν ὀντολογία καὶ τὴν γνωσιολογίαν, καὶ βέβαια καὶ τὴν τέχνην τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ — ἐννοῶ, τοῦ «δυτικοῦ», ἑλληνογενοῦς πολιτισμοῦ· δὲν ἀναγνωρίζω ἄλλον. Ἀλλὰ πῶς ἐπιτυγχάνει — ἡ τραγωδία — νὰ πλησιάζει τὴν ὀχυρωμένην συγκίνησην τῶν κρυμμένων, ἀπαγορευμένων θυμικῶν ἐντάσεων καὶ νὰ τὴν ἀπελευθερώνει; Γιατί, εἶναι φανερὸ ὅτι ἡ συγκίνηση στὴν τραγωδίαν εἶναι ἓνας ἀδιαφοροποίητος ὀλοθυμικὸς κατακλυσμὸς τῆς συνείδησης — ὅτι δὲν εἶναι ἡ ἐξειδικευμένη ἀντιδραστικὴ συγκίνηση τῶν

συγκεκριμένων συγκρουσιακῶν γεγονότων τῆς τραγωδιακῆς ἐξιστόρησης. Αὐτὴ ἡ τελευταία, ἡ ἄμεση συναισθηματικὴ ἀνταπόκριση ἐκ μέρους τοῦ θεατοῦ, ἔχει μιὰ ἀπ' εὐθείας, αἰτιακὴ σχέση μὲ τὰ συμβαίνοντα δρώμενα — καὶ ἀπλῶς χρησιμεύει ὡς ἓνας ἀναγκαῖος διαυλος, γιὰ νὰ ἀναδυθοῦν στὴν ἐπιφάνεια οἱ ἔγκλειστοι μέσα στὸν συμπαγῆ πυρῆνα τοῦ ψυχικοῦ πλάσματος ἀθῶοι τρόμοι τῆς ὑπαρξῆς τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως καὶ μιὰ παράτολμη εὐφορία τῆς μιᾶ ἀνομολόγητῆ (θὰ τὴν ἔλεγα: βλάσφημη) ἀνακούφισή της.

Γιὰ νὰ ἀπαντήσουμε σ' αὐτὸ τὸ ἐρώτημα, πρέπει νὰ ἀναζητήσουμε ἓναν ἀρχέγονο μηχανισμό ἄλλους, ὁ ὁποῖος διεγείρεται κατὰ τὴν τραγωδία. Καὶ διεγείρεται, ἐπειδὴ ὁ ψυχισμὸς ποὺ ὀργανώθηκε γύρω ἀπὸ τὸν μηχανισμό αὐτὸν ἔχει ἀνάγκη νὰ τὸν ἐνεργοποιεῖ, γιὰ νὰ *καθαίρεται* στὸ πιὸ μεγάλο βάθος τῆς αὐτογνωσίας του. Ἀκριβῶς, ἡ τραγωδία εἶναι μιὰ γεωμετρία τοῦ ἄλλους σ' αὐτὸ τὸ βάθος τῆς αὐτογνωσίας — καὶ ἐκφράζεται μὲ μιὰ αἰσθητικὴ, κατὰ τὴν ὁποία τὸ βάθος ὑπάρχει στὴν *ἐντοσθιότητα* τῆς τραγικῆς παθολογίας καὶ ἡ γεωμετρία ἐξασφαλίζεται μὲ τὸν Λόγο, ὡς *μέτρο* γιὰ ἐκεῖνο ποὺ ἀπὸ τὴν φύση του (ἢ λόγῳ τῆς ἀρχαϊκότητάς του) δὲν ὑπόκειται σὲ κανενὸς εἶδους *μέτρηση*. Πρόκειται γιὰ μιὰ ἐγγενῆ λειτουργία πένθους, γιὰ μιὰ κατάσταση ὄντολογικῆς βλάβης ποὺ πρέπει νὰ σημάδεψε τὴν γένεση τοῦ ἀτομικοῦ ὄντος. Αὐτὰ τὰ λόγια ἀκούγονται ἀρκετὰ βαρειά, εἶμαι ὑποχρεωμένος λίγο νὰ τὰ ἐλαφρώσω, νὰ τὰ ἐκχυδαῖσω — χρησιμοποιῶντας μιὰ, λίγο ἢ πολὺ, κοινότοπη, φθαρμένη ὀρολογία. Ἄλλωστε, αὐτὸ τὸ δικαίωμα μοῦ τὸ παρέχει ἡ ἴδια ἡ τραγωδία, ποὺ κι αὐτὴ εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ ἐκλαϊκεύει πάντοτε, νὰ σχηματοποιεῖ (πολλὲς φορές ἀπλοϊκά) τὶς ὑπόγειες φιλοσοφικὲς καὶ συγκινησιακὲς ἐνέργειες ποὺ τὴν ἐννεурώνουν. Ὡστόσο δὲν θὰ ἐπιχειρήσω ψυχοδυναμικὲς ἐρμηνεῖες, ποὺ ὅλοι τὶς γνωρίζουμε περίπου ἢ τὶς ὑποψιαζόμαστε: ἐπίσης, θὰ ἀποφύγω τὴν ἀναδίφηση ἀρχετυπικῶν ἢ κρυπτικῶν συμβολισμῶν, ποὺ ἀσφαλῶς ὑπάρχουν στὴν διατύπωση τῶν μύθων. Οἱ πρῶτες κινδυνεύουν νὰ ἐξαντληθοῦν σ' ἓναν αὐτάρκη ψυχολογισμό, οἱ

δεύτεροι ἀποστεγνώνουν τὸν τραγικὸ λόγον ἀπὸ τὴν ἀγωνία ποὺ τὸν συνταράσσει, ἐντοπίζοντας τὴν ἀγεωγράφητη ἰθαγένειά της.

Προσέχοντας ἀπὸ πολὺ κοντὰ τὸν τραγικὸ ἥρωα, ἔχεις τὴν αἴσθησιν ὅτι ἀντιστέκεται, ἀρνεῖται νὰ παραιτηθεῖ — ὄχι ἀσφαλῶς ἀπὸ τὴν σπουδαία πράξιν γιὰ τὴν ὁποία εἶναι προωρισμένος — ἀρνεῖται νὰ παραιτηθεῖ ἀπὸ τὸ ἄλλος: εἶναι ἓνας ἐραστής τοῦ πένθους.* Ἀντιλαμβάνεται ὅτι τὸ πένθος τοῦ ἔχει ἀρχίσει προτοῦ συμβοῦν τὰ ἄδικα, τὰ μοιραῖα γεγονότα (— ἔτσι κανόνισθηκε ἀπὸ πολὺ παλιὰ, ὁμολογεῖ ὁ Διόνυσος), ὅλα ἐκεῖνα ποὺ χρίουν τὸν τραγικὸ ἥρωα ὡς ὄργανο, καὶ ταυτόχρονα θῦμα, μιᾶς ἀποκατάστασης τῶν πραγμάτων· αἰσθάνεσαι ὅτι, παράλληλα μὲ τὸ ἀδιάλλακτο κίνητρο μιᾶς ἔγκυρης ἠθικῆς τάξης ποὺ νομιμοποιεῖ τὶς ἄκαμπτες ἀποφάσεις του, λειτουργεῖ καὶ μιὰ ἐξίσου ἄκαμπτη, ὅσο καὶ παράδοξη, ἐμμονή του πρὸς ἓνα πένθος. Ὡσὰν τὸ πένθος νὰ εἶναι ὁ ἀπαράβατος ὄρος τῆς πραγματικότητάς του ὡς συγκεκριμένου, δηλαδὴ ὡς μοναδικοῦ καὶ μοναχικοῦ προσώπου. Αὐτός, ὑποστηρίζω, εἶναι καὶ ὁ καιρῖος ὀρισμὸς ἐν γένει τοῦ τραγικοῦ ἥρωα: νὰ εἶναι τὸ ἀπόλυτα κεχωρισμένο, ἀδιαπέραστα περιχαρακωμένο ἀτομικὸ ὄν, τὸ ὁποῖο μέχρι τὸ τέλος θὰ ὑπερασπίζεται ἀνυποχώρητα τὸ ἄβατο τῆς ἀτομικῆς συνείδησης — γιὰ νὰ ἀφανισθεῖ μαζί μ' αὐτήν. Τὸ πένθος παράγει καὶ συνεχῶς διογκώνει τὴν «ἠρωϊκή», δηλαδὴ τὴν αὐτοκτόνο, ὑπεροψία του. Ἀκόμα περισσότερο: ἀπολαμβάνει τὸ πένθος. Ἕνας ἀνεπαίσθητος, διάχυτος ἔρωσ τοῦ πένθους περιβάλλει ὀλόκληρη τὴν τραγωδία — ὅλα τὰ πρόσωπά της (δράστες, χορὸς καὶ ἐξάγγελοι) ἀποδέχονται ὑποφέροντας — ἀλλὰ προπαντὸς ἠσυχάζοντας, τὸ τετελεσμένο τῆς πτώσης: ἀναπαύονται (ὅπως θὰ ἔλεγε ὁ Ἡράκλειτος) ἐπιτέλους μέσα στὴν ἀκίνητη μνήμη ἐκείνης τῆς πτώσης, δηλαδὴ τῆς βάνουσης ἀποκοπῆς τοῦ ἀτομικοῦ ὄντος ἀπὸ τὸ κοινό, παγκόσμιον εἶναι. Γιατὶ αὐτὸ ἦταν τὸ «προ-

* Βλέπε καὶ τὴν εἰσαγωγὴν στὴν ΜΗΔΕΙΑ, τὸ κείμενον σ' αὐτὸ τὸ σημεῖον εἶναι περίπου ὁμοῖον.

πατορικό» ἐπέισόδιο πού προκάλεσε τὴν πτώση τοῦ γένους τοῦ ἀνθρώπου / τὸ ἀμάρτημά του, ἀπὸ τὸ ὁποῖο γεννήθηκε — ὄχι ἡ ἐνοχὴ του, ὅπως ναρκισσεύθηκε (ἀφοῦ ἡ ἐνοχὴ εἶναι ἡ διεκδίκηση τῆς καταστροφῆς): γεννήθηκε τὸ ἰσόβιο πένθος του. Τὰ ὑπόλοιπα εἶναι γνωστά.

Ἡ γέννηση τῆς ἀτομικῆς συνείδησης ἐγέννησε τὸν θάνατο. Ὁ θάνατος γέννησε τὴν συγκίνηση. Ἡ συγκίνηση γέννησε τὴν τέχνη. Καὶ ἡ τραγωδία, ὡς τέχνη νόστου, μᾶς ἐπαναφέρει στὴν πρωταρχικὴ, στὴν πιὸ καθαρóaιμη μορφή τῆς συγκίνησης, πού εἶναι τὸ πένθος. Μνημονεύει κάθε φορὰ τὴν ἔκτοτε ἀμετάκλητη δραματικὴ προφητεία: ὁ,τι θὰ συγκλονίζει τὸν ἄνθρωπο θὰ εἶναι πόνος. Καὶ ὁ,τι θὰ ἀνασκάπτει τὸν πόνο, θὰ εἶναι ἡδονικό. Ἄς εἶναι αὐτὸς ἕνας ἀπὸ τοὺς ὀρισμοὺς τῆς τραγωδιακῆς ἀμφιθυμίας, πού εἶναι γνωστὴ ὡς *τραγικὴ ἡδονή*.

3.

Ὁ τραγικὸς ἥρωας στίς ΒΑΚΧΕΣ λέγεται Πενθέας: τὸ ὄνομά του σημαίνει πένθος. Εἶναι ἄραγε τυχαῖο; Ὁ Εὐριπίδης, ὁ πιὸ ἀπελπισμένος ἀπὸ τοὺς τραγικούς, μὲ τὸν τραχὺ, σχεδὸν ἀδέξιο, δραματικὸ του λόγο (γιατὶ ὅσο πιὸ μεγάλος εἶναι ἕνας δημιουργός, τόσο πιὸ κακότεχνος γίνεται) ἐπιβεβαιώνει ἐδῶ τὸ παραπάνω σχῆμα τῆς Γενεαλογίας τοῦ Τραγικοῦ.

Τὶ εἶναι ἡ Βακχεία — ἡ μᾶλλον, τὶ φαίνεται στὴν Βακχεία; Φαίνεται μιὰ κατάλυση τῆς ἀτομικότητος, ἡ κατάρρευση τῶν τειχῶν πού τὴν περιφρουροῦν ἀλλὰ καὶ τὴν ἐνταφιάζουν — φαίνεται ἡ πρόκληση πρὸς τὰ ἀτομικὰ ὄντα νὰ συνενωθοῦν σ' ἕνα συλλογικὸ ὄν καὶ ἡ ἐκστατικὴ ἔνωση ὅλου αὐτοῦ τοῦ θυμικοῦ μάγματος μὲ τὴν Φύση, πού εἶναι οἱ ἴστοι τοῦ Θεοῦ. Ὁ ἄνθρωπος ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τὴν καταδίκη τῆς ἀτομικότητος μὲ τρόπους τεχνητοῦς: μὲ τὴν μέθη τοῦ κρασιοῦ, τὸ λιβάνι τῆς Συρίας, μὲ τὶς πρωτάκουστες μουσικὰς τῆς Φρυγίας (— τὸ τέταρτο ὄνομα τοῦ Διόνυσου, Βρόμιος, προέρχεται ἀπὸ τὸ *βρέμω*, πού θὰ

πεῖ ακάνω μεγάλο θόρυβο», ἀλλὰ καὶ τὸ δεύτερο, Βάκχος ἢ Ἴακχος — ἀπὸ τὸ ἰάχω, πὺ σημαίνει βοῶ)· μετὶ τις δρόγες, θὰ λέγαμε σήμερα. Ὁ Πενθέας ἀθωώνεται ἀπὸ τὴν ἀτομικότητά του με ἓνα ἄλλο τεχνητὸ μέσο: τὴν τρέλα. Μέσα ἀπὸ αὐτὴν θὰ μπορέσει ἴσως νὰ ἐνωθεῖ ξανά με τὸ συλλογικὸ, με τὸ κοινὸ εἶναι, τὸ ὁποῖο μαίνεται κατὰ τὴν Βακχεία. Δὲν θὰ φτάσει ὡς τὸ τέλος. Γιατὶ ἡ ἀτομικότητά του, πὺ ταυτίζεται με τὴν τραγικότητά του καὶ τὴν συντηρεῖ ὡς τὸ τέλος, δὲν θὰ διαρραγεῖ. Ἀπλῶς, θὰ μεταμορφωθεῖ: ἀπὸ ἀρσενικὴ σὲ θηλυκὴ, ἀπὸ ἀνθρώπινη σὲ λεόντεια — καὶ ἔτσι θὰ πεθάνει σὰν ἓνα ζῶο.

Ἡ Ἀγαύη, ἡ μητέρα του, ὑπερπηδᾷ τὸ χάσμα ἀνάποδα. Αὐτὴ εἶναι γυναίκα, καὶ μάλιστα μητέρα. (Στὸ σημεῖο αὐτὸ πρέπει νὰ ἐπισημάνουμε τὴν διαφορὰ πὺ ὑπάρχει ἀνάμεσα στὶς γυναῖκες-μητέρες καὶ στὶς γυναῖκες-κόρες στὴν τραγωδία. Οἱ πρῶτες ἔχουν κατὰ κανόνα δοσοληψίες με τὸ θεϊκὸ, εἴτε ἐρωτικές εἴτε συγγενικές: ἡ Σεμέλη, ἡ Ἴω καὶ ἡ Λήδα [:ἡ Νέμεση] ἐρωμένες τοῦ Διός, ἡ Κλυταιμνήστρα κόρη τοῦ Τυνδάρεω, πὺ ἦταν ἓνας προδωρικὸς Δίας — ἡ Ἀγαύη κόρη τοῦ Κάδμου, καὶ συνεπῶς δισεγγονὴ τοῦ Ποσειδῶνα· ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν μητέρα της τὴν Ἀρμονία, ἐγγονὴ τοῦ Ἄρη. Ἡ Ἰοκάστη, γυναίκα τοῦ Λαΐου, πὺ καὶ αὐτὸς μέσω τοῦ Λάβδακου καὶ τοῦ Κάδμου καταγόταν ἀπὸ τὸν Ποσειδῶνα. Ἡ Μήδεια, ἐγγονὴ τοῦ Ἥλιου. Εἶναι ὄντότητες οἱ ὁποῖες ὀρίζονται ἀπὸ τὴν θηλυκότητά τους, δηλαδὴ τὴν γονιμότητά τους, πὺ εἶναι ἀρετὴ τῆς γῆς [— ἡ γῆ καὶ ἡ ἡδονὴ εἶναι τὰ δύο μεγάλα ἀγαθὰ τοῦ ἀνθρώπου, ἀκοῦμε στὶς ΒΑΚΧΕΣ νὰ λέει ὁ Τειρεσίας]. Ἡ σχέση τῶν γυναικῶν αὐτῶν με τὸ ἄλλο ὄν εἶναι φυσικὴ, γεννᾷν ἀπὸ τὸ ἴδιο τους τὸ σῶμα τὸ ἄλλο σῶμα. Ἀντίθετα, οἱ γυναῖκες-θυγατέρες στὴν τραγωδία εἶναι ἄφυλες· ἀνηδονικές, ἐγκαινιάζουν τὴν θνητότητα τοῦ ἀνθρώπινου δράματος. Εἶναι ἄτεκνες: τὸ τέλος τῆς ἱστορίας τους συμπύπτει με τὸ ὀριστικὸ τέλος τῆς τραγωδίας τὴν ὁποία ἐπωμίζονται. Ὅσο γιὰ τοὺς ἀνδρες-ἥρωες, ὄχι μονάχα ἀποσιωπᾶται ἡ τυχὸν θεϊκὴ τους καταβολὴ [ὅπως τοῦ Πενθέα] ἀλλὰ οὔτε καὶ ἡ δικὴ τους ἡ θεϊκότητα δὲν τοὺς διασώζει [ὅπως τὸν Προμη-

θέα] — εκείνο πού καθορίζει την μοῖρα τους είναι ἡ διαμάχη τους μὲ ἓναν θεό.)

Ἡ Ἀγαυὴ λοιπόν, *ἀνέραστη τοῦ πένθους*, διαθέτει τὸ φυσικὸ προνόμιο νὰ ὑπερβεῖ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὰ σύνορά της καὶ νὰ ἐνσωματωθεῖ στὴν κοινὴ συνείδηση τοῦ Βακχεύοντος Κόσμου.

Ὅμως. Ἄν ὁ Πενθέας, ὁ γυιὸς της, ὡς *ἐραστής τοῦ πένθους*, εἶναι τελεσιδικα ἀποκλεισμένος στὴν καταδικη τῆς πτώσης καὶ θὰ ἐξολοθρευθεῖ ὅταν ἀποτολμήσει νὰ τὴν ἄρει γιὰ νὰ εἰσχωρήσει στὸ συλλογικὸ ὄν — ἡ Ἀγαυὴ, ἀντίστροφα, ἡ ὁποία ἔχει ἤδη περάσει στὸν ἀπέναντι κόσμον τοῦ παντός, οὔτε κι ἐκεῖνη θὰ μπορέσει νὰ παραμείνει ἐκεῖ. Εἶναι *ἀναγκασμένη* καὶ αὐτὴ νὰ πληρώσει τὸ τίμημα τῆς πτώσης: θὰ ἐπιστρέψει στὸ τέλος κι αὐτὴ στὴν ἀτομικότητά της, θὰ ὑποστῆ καὶ αὐτὴ τὴν ποινὴ τοῦ πένθους — ἀλλὰ ἐνὸς πένθους ἀνθρώπινου πλέον, *μικροῦ* μεγέθους. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο ὁ Εὐριπίδης, μὲ ἄξεστη σαφήνεια, μᾶς ἀφηγεῖται τὴν ἱστορία τῆς *ταπεινώσεως τοῦ ἄλλου* τοῦ ἀνθρώπου: τὸ μεγαλόσχημον πένθος τῆς κοσμικῆς διασπορᾶς ἐκπίπτει, ἐκφυλίζεται στὸ φτωχό, ἄθλιο πένθος τῆς μάνας πού ἔχασε (πού σκότωσε, ἔστω) τὸ παιδί της.

Ἡ κάθαρση τῆς τραγωδίας, ἡ κάθαρση τῆς τραγωδίας τῆς γνώσης (γιατὶ αὐτὸ ἐν τέλει σημαίνει ἡ ἑλληνικὴ τραγωδία: τὴν αἱματηρὴ συνειδητοποίηση τῆς *γνωστικῆς* εὐθύνης πού φέρει ὁ ἄνθρωπος ἐναντι τοῦ Κόσμου — καὶ γι' αὐτὸ ἡ κάθαρση στὴν Τραγωδίᾳ εἶναι κατ' οὐσίαν ἓνα γνωστικὸ καὶ ὄχι συγκινησιακὸ γεγονός: κορυφαία ἐνδειξη αὐτῆς τῆς ἐκδοχῆς εἶναι νομίζω ὁ ΟΙΔΙΠΟΔΑΣ ΤΥΡΑΝΝΟΣ τοῦ Σοφοκλῆ*) — ἡ κάθαρση λοιπὸν στίς

* Ὁ Οἰδίποδας μὲ τὴν τύφλωσή του ἐπανασυγκαλλᾷ τίς ἔννοιες τοῦ ὄραο-βλέπω καὶ τοῦ οἰδα-γνωρίζω, οἱ ὁποῖες πρὶν διχασθοῦν στίς διακριτὲς *τακτικὲς* τους εἶχαν τὸ ἴδιο σημαῖνον (εἶδω): στὸ δράμα αὐτὸ, συμμετέγουμε στὴν ἐπίπονη, ἐπικίνδυνη διαδρομὴ πρὸς τὴν γνώση καὶ συναινοῦμε στὸ θεμελιῶδες ἀξίωμα τοῦ Σοφοκλῆ ὅτι τὸ ὄν εἶναι, μόνον ἐὰν γνωρίζει *τι* εἶναι, ὑποτασσόμεστε στὴν ἐξουσία τῆς γνώσης, ὡς κυρίαρχου νόμου τῆς ἐνσυνειδήτης ὄντολογίας — καὶ μάλιστα κατὰ τὴν *πιὸ κρίσιμη* δοκιμασία της, πού εἶναι ἀναμφίβολα θέμα γνωστικῆς προβληματικῆς.

ΒΑΚΧΕΣ είναι ένα παράλογο, και μαζί ειρωνικό, αδιέξοδο: αυτός που άποπειράται να ένωθει με τον κόσμο (Πενθέας), θα πεθάνει· εκείνος που παραιτείται από το δικαίωμα να ένωθει με τον κόσμο (Άγαύη), θα τιμωρηθεί. Αυτό το αντιφατικό, διασπασμένο, ήμιτελές νόημα των ΒΑΚΧΩΝ μόνον από μια διαδικασία γνώσης είναι δυνατό να προκύψει. Γιατί αυτά ακριβώς είναι τα χαρακτηριστικά της γνώσης: να είναι μετέωρη, χιαστή, ασύμμετρη, ανισόπεδη. Η τέχνη δραματοποιώντας την γνώση, της προσφέρει την ασυλία της συγκίνησης. Γεμίζοντας, με τις δικές της ύλες, τις ρωγμές της έννοησης, τελειοποιεί αυθαίρετα, με πανουργία, την δεδομένη ατέλεια της γνώσης — παρακάμπτει με αλαζονεία τα εμπόδιά της.

Πιστεύω ότι στις ΒΑΚΧΕΣ ο λόγος της τέχνης αποσύρει την τελευταία στιγμή την μέριμνά του, και έγκαταλείπει άβοήθητον, τέτοιον όπως είναι, τον ακανόνιστο, έκπληκτο λόγο της γνώσης.

Γιώργος Χειμωνάς

Σεπτέμβρης 1989

ΕΥΡΙΠΙΔΗ

ΒΑΚΧΕΣ

ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΗΣ ΤΡΑΓΩΔΙΑΣ

**ΔΙΟΝΥΣΟΣ
ΧΟΡΟΣ ΒΑΚΧΩΝ
ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ
ΚΑΔΜΟΣ
ΠΕΝΘΕΑΣ
ΔΟΥΛΟΣ
ΑΓΓΕΛΟΣ
ΑΛΛΟΣ ΑΓΓΕΛΟΣ
ΑΓΑΤΗ**

1η επιλογή σκηνής: ΠΡΟΛΟΓΟΣ (Διόνυσος)

Στίχοι στο αρχαίο κείμενο: 1 – 63

Σελίδες του βιβλίου: 13 – 16

ΔΙΟΝΥΣΟΣ

Εἶμαι ὁ Διόνυσος. Ἦρθα. Ἐφανερώθηκα
Ἐδῶ στήν γῆ τῆς Θήβας
Ὁ Δίας εἶναι πατέρας μου
Καί ἡ Σεμέλη ἡ κόρη τοῦ Κάδμου
Μέ ἐγέννησε. Τὴν λευθερῶσαν κεραυνοὶ
Φλεγόμενη λεχῶ

Τώρα τὸ πρόσωπο θεοῦ τὸ τρομερό μου πρόσωπο
Τὸ ἔκρυψα
Πέφτει ἐπάνω του ἡ σκιά
Καὶ εἶναι σὰν τοῦ ἀνθρώπου

Εἶμαι ἐδῶ. Στις βρυῦσες τῆς Δίρκης
Καὶ στὰ νερά τοῦ Ἴσμηνοῦ
Βλέπω τὸ μνῆμα της
Θαμβωμένη μου κεραῖνια μητέρα
Καπνίζου ἀκόμα τὰ ἐρείπια
Ἄθάνατη ἔρπει ἐπάνω τους ἀκόμα
Ἡ φωτιά τοῦ Δία
Ἄθάνατη κακία
Τῆς Ἦρας

Τὸν Κάδμο εὐλογῶ
Ποῦ στὸν τόπο αὐτὸν τὸν ἄβατο
Ἐχτισε στήν κόρη του ναὸ

Καὶ εἶπα ἐγὼ κι ἐβλάστησε
Ἡ ἄμπελος τῶν τάφων

Αὐτὴ εἶναι ἡ πρώτη ἡ πόλις τῶν ἐλλήνων
 Ποῦ ἦρθα
 Ἦρθα ἀπὸ τὴν πολύχρυση γῆ
 Τῶν λυδῶν καὶ τῶν φρυγῶν

Ἦρθα ἀπὸ τίς κοιλάδες τῶν περσῶν
 Καμμένες τοῦ ἡλίου
 Ἦρθα ἀπὸ τὰ βάρβαρα τείχη
 Ἀπὸ τῶν μῆδων τὴν γῆ
 Μὲ τοὺς κακοὺς χειμῶνες
 Ἀπὸ τὴν εὐδαίμονα Ἀραβία
 Ἔρχομαι ἀπὸ ὅλη τὴν Ἀσία

Ἡ Ἀσία ποῦ ὡς τὴν θάλασσα ἀπλώνει
 Τοὺς πολλοὺς τῆς λαοὺς
 Καὶ μὲ θάλασσα βρέχει τὸ χρυσὸ τῆς τὸ μέτωπο
 Κι ἀκουμπάει σὲ πόλεις μὲ πανώραιοις πύργους
 Καὶ ταιριάζει τὰ πλήθη ἀνθρώπων
 Κόσμο πηχτὸ ἐλλήνων καὶ βαρβάρων

Στὴν Ἀσία μὲ χοροὺς
 Τίς λειτουργίες μου ἐδίδαξα
 Φανερός νὰ φανῶ θεὸς στοὺς ἀνθρώπους
 Καὶ ἦρθα ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα
 Ἀπὸ τὴν γῆ τῶν θηβαίων ἀρχίζω

Ἀνέκραξα!
 Καὶ μὲ δέρμα μικρῶν ἐλαφιῶν
 Τοὺς ἀνθρώπους ἐσκέπασα
 Θύρσο στὰ χέρια νὰ κρατοῦν
 Βέλος ἀπὸ κισσὸ

Τίς ἀδελφές τῆς μητέρας μου τίς κακόβουλες
 Ἐμαστίγωσα καὶ ἀλλόφρονες χύθηκαν ἔξω
 Μανιασμένες σκορπίσαν
 Πὺ εἶπαν
 Πῶς ὁ Διόνυσος δὲν τὸν γέννησε ὁ Δίας
 Εἶπαν θνητὸ ἢ Σεμέλη ἐρωτεύθηκε
 Καὶ ὁ Κάδμος τὴν ἔβαλε κι εἶπε. Ψέμμα
 Τὸ ἀμάρτημα ὅτι στὸν Δία ἐχρωστοῦσε
 Πῶς μ' ἐκείνον ἐπλάγιασε
 Καὶ ὁ Δίας γι' αὐτὸ τὸ θρασύ της
 Τὸ καύχημα ὅτι μὲ θυμὸ τὴν θανάτωσε
 Νὰ ὑπερηφανεύεται ψεύτικον ἔρωτα θεοῦ
 Τώρα στὰ ὄρη κατοικοῦν
 Ἐκεῖ ἐπάνω μαίνονται
 Μὲ στολές τῶν ὀργίων μου τίς ἔνδυσα
 Δὲν ὑπάρχει γυναίκα στὴν Θήβα
 Ὅλες βγήκαν καὶ φύγαν
 Τὸ μυαλό τους ἐτάραξα
 Τρέξαν μὲ τίς κόρες τοῦ Κάδμου
 Στὶς ἄγριες πέτρες
 Ψηλὰ στὰ χλωρὰ ἔλατα
 Σπαράζουν

Αὐτὴ ἡ πόλη ἢ ἀνέγγιχτη τῶν ὀργίων μου
 Θέλει δὲν θέλει θὰ κοινωνήσῃ τῆς μανίας μου
 Ἡ Ἀπολογία σου εἶμαι
 Μητέρα Σεμέλη ὅτι ἐσὺ
 Στοὺς ἀνθρώπους μὲ ἐφανέρωσες θεὸ
 Γόνου τοῦ Διὸς

Σὲ γιὸ κόρης τοῦ ὁ Κάδμος
 Στὸν Πενθέα. Παρέδωσε τιμὴ κι ἐξουσία
 Αὐτὸς τολμᾷ νὰ θεομαχεῖ. Μὲ πολεμᾷ

Λείπω ἀπὸ τὶς σπονδές του
Δὲν εἶμαι στίς προσευχές του

Λοιπὸν σ' αὐτὸν καὶ σὲ ὅλους τοὺς θηβαίους
Τὴν ἀποκάλυψη τοῦ ἄχραντου θὰ κάμω
Κι ἀφοῦ ἐπιτύχω σὲ γῆ ἄλλη θὰ φύγω
Νὰ δειχθῶ ὁ θεὸς
Καὶ ἂν ἡ Θήβα ὀργισθεῖ
Καὶ μὲ ὄπλα καταδιώξει τὶς βάρκες
Τὶς μαινάδες στρατὸ θὰ τὶς κάνω
Θὰ ὀδηγήσω στὸν πόλεμο
Γι' αὐτὸ ἐπῆρα θνητοῦ μορφῆ
Κι ὄψη ἀνδρὸς ἐπῆρα

Θίασός μου. Ἐσεῖς
Γυναῖκες τῆς ἀνατολῆς
Ἄπὸ τὸν Τμῶλο πρόσφυγες. Ἄκρια τῆς Λυδίας
Γυναῖκες μου βάρβαρες
Ὅλο τὸν δρόμο τὸν ἐκάμαμε μαζὶ
Ὅδοιπορεῖτε μὲ θεὸ

Ἵψῶστε τὰ φρυγικὰ σας τύμπανα
Ἡ μητέρα Ρέα καὶ ἐγὼ τὰ εὐρήκαμε

Ἐλάτε. Τρέξτε
Γύρω ἀπὸ τὰ βασιλικά δώματα τοῦ Πενθέα
Χτυπάτε. Χτυπάτε τα
Νὰ ἐγερθεῖ ὀλόκληρη ἡ πόλις τοῦ Κάδμου
Νὰ σᾶς δεῖ

Τὶς φλέβες τοῦ Κιθαιρῶνα ἀνεβαίνω
Τὸ ὄργιο στίς βάρκες μαθαίνω
Ἐγὼ τοῦ χοροῦ των τὸ βῆμα

2^η επιλογή σκηνής: 2^ο ΣΤΑΣΙΜΟ (Χορός)

Στίχοι στο αρχαίο κείμενο: 370-433

Σελίδες του βιβλίου 34 – 35

ΧΟΡΟΣ

Ἄγιότης
 Ἄγιότης. Τῶν θεῶν ἐσὺ ἡ θεὰ
 Νὰ χτυπᾶς γιὰ λίγο πᾶψε
 Τὰ χρυσᾶ σου φτερά
 Πάνω ἀπὸ τὴν γῆ γεῖρε. Λάμψε

Τὸν Πενθέα ἄκου πῶς βοᾷ!
 Μὲ ἀνόσια ὕβρι ἐσπιλώθη θεὸς
 Ὁ Βρόμος τῆς Σεμέλης καὶ τοῦ Διὸς
 Ὁ ἐστεμμένος στὴν κορυφή
 Ὁ πρῶτος στὴν θεία ἐορτή

Θίασος ὠραίου θεοῦ χορευτῆ
 Εὐλογία τοῦ αὐλοῦ ἡ πνοή
 Τίς μέριμνες πνίγει
 Ἦρθε κρασί κι ἀνοίγει
 Ἡ ψυχὴ σὲ συμπόσια θεῶν
 Χλωρὲς πανδαισίες κισσῶν
 Σκύβει ὁ ὕπνος. Τοὺς τυλίγει

Στόματα χωρὶς σιωπῆ
 Ἀφροσύνη καὶ ἀνομία
 Ὅλων σας μοῖρα κοινὴ
 Τὸ τέλος δυστυχία

Ἦσυχος βίος καὶ νοῦς
 Ἀσάλευτη τάξη
 Μακρὰ στὸν αἰθέρα. Στους οὐρανοὺς
 Κρίνεται τῶν ἀνθρώπων ἡ πράξη
 Ὁ σοφὸς δὲν εἶναι σοφὸς
 Καὶ τὸ σύνορο τοῦ ἀνθρώπου γκρεμνός

Ὁ χρόνος βραχὺς
 Καὶ αὐτὸς ποὺ τὰ μεγάλα κοιτάζει
 Χάνει τὰ μικρά. Τὰ ἐδῶ τῆς ζωῆς
 Ἡ ἀμέλεια τῶν θνητῶν μὲ τρομάζει

Ἄς ἦταν νὰ πήγαινα στὴν Κύπρο τῆς Ἀφροδίτης
 Ὅπου ἐξαίσιοι ἔρωτες νέμονται τοὺς θνητοὺς
 Καὶ στὸν Φάρο στὴν ἄνομβρη Αἴγυπτο ποὺ τὴν γῆ της
 Μὲ πορὸς ἑκατόστομες βάρβαρους ποταμοὺς
 Τὰ νερὰ πλημμυρίζουν καὶ γεμίζει καρποὺς
 Καὶ στοῦ Ὀλύμπου νὰ πάω τὴν σεμνὴ τὴν κλιτὴ
 Στὴν καλλίστη Πιερίᾳ ποὺ οἱ Μοῦσες κατοικοῦν
 Ἐκεῖ. Βρόμει! προστάτη μου! πήγαινέ με ἐκεῖ
 Ἐκεῖ οἱ Χάριτες. Ἐκεῖ ὁ Πόθος. Οἱ βάκχες ὄρμουῦν
 Καὶ τὸ ὄργιο νόμο δὲν ἔχει. Χωρὶς τέλος ἡ τελετὴ

Ὁ θεὸς γυιὸς τοῦ Δία
 Δαίμονας πανηγυριῶν
 Ἀγαπᾷ τὴν Εἰρήνη θεὰ ἀγοριῶν
 Τὰ περιχύνει μὲ ἀφθονία

Στὸ κρασί ἴση βάζει
 Τέρψη ἄλυπη ἴδιο ποτὸ
 Γιὰ τὸν πλούσιο καὶ τὸν φτωχὸ
 Ἴση ἀγάπη μοιράζει

Καὶ μισεῖ αὐτὸν ποὺ δὲν τὸν μέλλει
 Ἦδονικὰ τὸν καιρὸ νὰ περνᾷ. Ποὺ δὲν θέλει
 Τὸ φῶς τῆς ἡμέρας καὶ τὸν πόθο νυχτὸς
 Ἡ σοφία ἀπέχει ἀπὸ τοῦ νοῦ τὰ πολλὰ
 Τῶν ἀπλῶν προτιμάω τὴν ἀπλῆ τὴν χαρὰ
 Μὲ τὸ πλῆθος πηγαίνω. Ὅπου μὲ πάει ὁ λαὸς

3^η επιλογή σκηνής: ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ 2^ο (Πενθέας και Ξένος)

Στίχοι στο αρχαίο κείμενο: 434-518

Σελίδες του βιβλίου 36 – 42

ΔΟΥΛΟΣ

Πενθέα ἤρθαμε. Γρήγορα ἐτελειώσαμε
 Ἐπὸ τὸ κυνήγι πού μᾶς ἔστειλες. Ἐπιάσαμε
 Τὸ ἄγριο θηρίο
 Ἄλλὰ δὲν εἶναι ἄγριο. Ἡμερος δὲν πῆγε νὰ ξεφύγει
 Δὲν ἔτρεξε. Ἡσυχος ἄπλωνε τὰ χέρια του. Δὲν χλώμιασε
 Δὲν ἄλλαξε ἡ αἰμάτινη μορφή του
 Μὲ ἀκίνητο γέλιο μᾶς ἐπρότρεψε
 Νὰ τὸν δέσουμε νὰ τὸν πάρουμε
 Πρᾶος. Ἀλλοῦς τὰ ἐπερίμενα κι ὅλα ἀπλᾶ συμβῆκαν
 Καὶ μὲ ντροπὴ ἀπολογήθηκα
 «Ὅχι ἐγὼ ξένη. Ὁ Πενθέας. Ἐκεῖνος μὲ διέταξε»

Καὶ οἱ βάρχεις
 Πού τις ἔδεσες τις ἄρπαξες
 Στις φυλακὲς τις ἔρριξες
 Βγῆκαν ἐλευθερώθηκαν χύθηκαν ἔξω στ' ἀνοιχτὰ
 Χαίρονται. Τὸν θεὸ Βρόμιο φωνάζουν
 Ἐπὸ τὰ πόδια τους λύθηκαν πέσαν τὰ δεσμὰ
 Κι οἱ θύρες ἀνοίξαν ἔτσι
 Χέρι θνητοῦ κἂν δὲν ἄγγιξε κλειδί

Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀπὸ θαῦμα
 Στὴν Θήβα θὰ γίνουν πράγματα

Τὰ ἄλλα εἶναι δικό σου χρέος

ΠΕΝΘΕΑΣ

Ἀφῆστε τον. Ὅσο ταχὺς καὶ νὰ εἶναι
 Τὰ συρματοπλέγματά μου δὲν θὰ μπορέσει νὰ τὰ τρυπή-
 σει
 Ἀλήθεια ξένη εἶσαι πολὺ ὁμορφος
 Δὲν ἀδικῶ τις γυναῖκες. Γι' αὐτὲς δὲν ἤρθες στὴν Θήβα;

Οἱ πλόκαμοι τῶν μαλλιῶν σου εἶναι ἀπαλοὶ
 Δὲν τοὺς ἐχάλασε πάλη καὶ ἄθλημα ἀνδρῶν
 Ἐλεύθεροι χύνονται στὸν ὤμο. Πλεγμένοι γιὰ νὰ τοὺς πο-
 θοῦν
 Τὸ δέρμα σου εἶναι στιλπνό. Τὸ φροντίζεις
 Κρυφὰ ἀπὸ τὸν ἥλιο. Τὸ φυλᾶς στὴν σκιά
 Τὴν ὁμορφιά σου θὰ τὴν ἐρωτεύονται

Καὶ πρῶτα
 Πές μου. Ποιὸς εἶσαι

ΔΙΟΝΥΣΟΣ

Θὰ εἶναι ἀπλὸς ὁ λόγος μου
 Θὰ ἔχεις ἀκούσει γιὰ τὸν ἀνθισμένο Τμῶλο

ΠΕΝΘΕΑΣ

Βρίσκεται γύρω ἀπὸ τὴν πόλη Σάρδεις

ΔΙΟΝΥΣΟΣ

Ἄπὸ ἐκεῖ εἶμαι. Πατρίδα μου εἶναι ἡ Λυδία

ΠΕΝΘΕΑΣ

Ἄπὸ ποῦ φέρνεις στὴν Ἑλλάδα αὐτὲς τὶς τελετές;

ΔΙΟΝΥΣΟΣ

Ἐμφύσησε μέσα μας ὁ Διόνυσος τοῦ Διὸς

ΠΕΝΘΕΑΣ

Ἵπάρχει λοιπὸν ἐκεῖ ἓνας Ζεὺς ποὺ γεννᾷ νέους θεούς;

ΔΙΟΝΥΣΟΣ

Ὅχι. Εἶναι ὁ Ζεὺς ποὺ ἀγάπησε τὴν Σεμέλη. Ἐδῶ

ΠΕΝΘΕΑΣ

Σὲ σκοτάδι νύχτας ἢ σὲ φῶς σοῦ παρουσιάσθηκε;

ΔΙΟΝΥΣΟΣ

Τὸν εἶδα καὶ μὲ εἶδε. Καὶ τὰ ὄργια τοῦ μοῦ ἐμπιστεύθηκε

ΠΕΝΘΕΑΣ

Τί εἶναι αὐτὰ τὰ ὄργια;

ΔΙΟΝΥΣΟΣ

Δὲν λέγονται. Σ' αὐτούς ποὺ δὲν μύηθηκαν

ΠΕΝΘΕΑΣ

Τί ὄφελος ἔχουν ἐκεῖνοι ποὺ πιστεύουν;

ΔΙΟΝΥΣΟΣ

Μεγάλο. Ὅμως δὲν πρέπει νὰ τὸ ἀκούσεις

ΠΕΝΘΕΑΣ

Κίβδηλα εἶναι τὰ λόγια σου. Ἐπίτηδες. Γιὰ νὰ θέλω νὰ ἀκούσω

ΔΙΟΝΥΣΟΣ

Τὰ ὄργια τοῦ θεοῦ ἐχθρεύονται τὴν ἀσέβεια

ΠΕΝΘΕΑΣ

Λὲς ὅτι εἶδες καθαρὰ τὸν θεό. Πῶς ἦταν;

ΔΙΟΝΥΣΟΣ

Ὅπως ἤθελε νὰ εἶναι. Αὐτὸ δὲν τὸ ὠρίζα ἐγώ

ΠΕΝΘΕΑΣ

Ἐξυπνα παραδρομεῖς καὶ τίποτα δὲν λὲς

ΔΙΟΝΥΣΟΣ

Ὁ ἀμαθὴς ἀνόητα θεωρεῖ τὰ σοφὰ ποῦ ἀκούει

ΠΕΝΘΕΑΣ

Ἦρθες μὲ τὸν δαίμονά σου πρῶτα ἐδῶ σ' ἐμᾶς;

ΔΙΟΝΥΣΟΣ

Ὅλοι οἱ βάρβαροι χορεύουν καὶ τελοῦν τὰ ὄργια αὐτὰ

ΠΕΝΘΕΑΣ

Ἐπειδὴ ὁ νοῦς τους εἶναι μικρότερος ἀπὸ τῶν ἐλλήνων

ΔΙΟΝΥΣΟΣ

Μᾶλλον μεγαλύτερος. Ἐχουν ἄλλους νόμους

ΠΕΝΘΕΑΣ

Τὰ ἱερὰ νύχτα ἢ ἡμέρα τὰ τελεῖς;

ΔΙΟΝΥΣΟΣ

Τὰ σπουδαῖα τὴν νύχτα. Τὸ σκοτάδι ἔχει μεγαλοπρέπεια

ΠΕΝΘΕΑΣ

Αὐτὸ γιὰ τὶς γυναῖκες εἶναι ὕπουλο καὶ ὑποπτο

ΔΙΟΝΥΣΟΣ

Τὸ αἰσχρὸ καὶ τὴν ἡμέρα φαίνεται

ΠΕΝΘΕΑΣ

Σοῦ ἀξίζει νὰ τιμωρηθεῖς γιὰ τὶς κακὲς σοφιστεῖες σου

ΔΙΟΝΥΣΟΣ

Κι ἐσένα. Γιὰ τὴν ἀμάθειά σου καὶ γιὰ τὴν ἀσέβειά σου

ΠΕΝΘΕΑΣ

Εἶσαι θρασύς. Ἄγύμναστη δὲν ἄφησε τὴν γλῶσσα σου ὁ
Βάκχος

ΔΙΟΝΥΣΟΣ

Λέγε τί πρόκειται νὰ πάθω. Τί κακίες μοῦ ἐτοιμάζεις

ΠΕΝΘΕΑΣ

Πρὶν ἀπ' ὄλα. Θὰ κόψω τὸν ἄβρό σου πλόκαμο

ΔΙΟΝΥΣΟΣ

Ὁ πλόκαμος εἶναι ἱερός. Ἄφιερωμένος στὸν θεὸ

ΠΕΝΘΕΑΣ

Ἐπειτα αὐτὸν τὸν θύρσο. Δῶσ' μου τον

ΔΙΟΝΥΣΟΣ

Ἐσὺ ἔλα νὰ μοῦ τὸν πάρεις. Ἀνήκει στὸν Διόνυσο

ΠΕΝΘΕΑΣ

Βαθειὰ μέσα σὲ εἰρκτὲς θὰ σὲ κλειδώσω

ΔΙΟΝΥΣΟΣ

Ὁ θεὸς θὰ μὲ ἐλευθερώσει. Ὅταν θελήσω

ΠΕΝΘΕΑΣ

Ὅταν θελήσεις καὶ σταθεῖς ὄρθιος ἀνάμεσα στὶς βάκχες

ΔΙΟΝΥΣΟΣ

Καὶ τώρα. Εἶναι παρὼν ὁ θεός. Στέκεται ἐδῶ καὶ βλέπει.
Τί πάσχω

ΒΑΚΧΕΣ

ΠΕΝΘΕΑΣ

Ποῦ εἶναι; Δὲν εἶναι φανερός γιὰ τὰ δικά μου μάτια;

ΔΙΟΝΥΣΟΣ

Πλάι μου. Ἡ ἀσέβεια τὸν κρύβει ἀπὸ τὰ μάτια σου

ΠΕΝΘΕΑΣ

Δέστε τον! Μὲ βρίζει! ἐμένα καὶ τὴν Θήβα

ΔΙΟΝΥΣΟΣ

Ἦσυχος λέγω στοὺς ταραγμένους. Μὴ μὲ δένετε

ΠΕΝΘΕΑΣ

Ἐγὼ σὲ δένω. Ὁ πιὸ δυνατὸς ἀπὸ σένα

ΔΙΟΝΥΣΟΣ

Τὰ ἔχασες ὅλα. Τί λές. Τί κάνεις. Ποιὸς εἶσαι

ΠΕΝΘΕΑΣ

Εἶμαι ὁ Πενθέας. Γυιὸς τῆς Ἀγαύης. Πατέρας μου ὁ
Ἐχίων

ΔΙΟΝΥΣΟΣ

Τὸ ὄνομά σου ἔχει πένθος

ΠΕΝΘΕΑΣ

Προχώρα. Κλειῖστε τον κοντὰ στὶς φάτνες τῶν ἵππων
Νὰ μὴ βλέπει. Παρὰ τὸ σκοτεινὸ σκοτάδι. Ἐκεῖ χόρευε
Καὶ τίς πιστὲς ποὺ ἔφερερ καὶ συνεργοὺς σου
Θὰ τίς πουλήσω
Ἦ θὰ τίς κάνω νὰ σταματήσει ὁ κρότος τῶν χειρῶν
Ὁ κτύπος τῶν πετσιῶν
Δοῦλες. Στοὺς ἀργαλειοὺς μου νὰ δουλεύουν

ΔΙΟΝΥΣΟΣ

Ἵποχωρῶ. Ὅ,τι δὲν πρέπει νὰ πάθω

Δὲν θὰ πάθω

Ὅμως τὶς ὕβρεις θὰ σοῦ τὶς ἀνταποδώσει ὁ Διόνυσος

Αὐτὸς ποὺ δὲν ὑπάρχει

Ὅχι ἐμᾶς. Ἐκεῖνον ἔδεσες

4^η επιλογή σκηνής: ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ 3^ο (Πενθέας και Ξένος)

Στίχοι στο αρχαίο κείμενο: 778-861

Σελίδες του βιβλίου 55 μέση - 61

Κύριε. Ὅποιος καὶ νὰ εἶναι ὁ θεὸς αὐτὸς
 Δέξου τον στήν πόλη σου. Εἶναι θεὸς μέγας
 Ἄκομα καὶ γιὰ ἐκεῖνο ποὺ ἄκουσα
 Πῶς τὴν παυσίλυπο ἄμπελο ἔδωσε στοὺς θνητοὺς
 Ἄν δὲν ὑπῆρχε τὸ κρασί οὔτε ἔρωτα
 Οὔτε καμμιά χαρά. Οἱ ἄνθρωποι θὰ εἶχαν

ΧΟΡΟΣ

Φοβᾶμαι. Λόγο ἐλεύθερο νὰ πῶ στὸν βασιλέα
 Τὸ ἐλάχιστο θὰ πῶ
 Κανενὸς θεοῦ χαμηλότερος δὲν εἶναι ὁ Διόνυσος

ΠΕΝΘΕΑΣ

Ἡ ὕβρις τῶν βακχῶν σὰν τὴν φωτιά
 Ἐξαπλώθηκε καὶ ἔρχεται. Μᾶς ἀγγίζει
 Ὑβρις γιὰ ὅλους τοὺς ἔλληνες
 Γρήγορα. Τρέξε στίς πύλες τῆς Ἡλέκτρας
 Πές στοὺς ἀσπιδοφόρους ὅλους
 Στοὺς ἵππεῖς τῶν γρήγορων ἀλόγων
 Σὲ ὅσους πᾶλλουν τίς πέλτες
 Σ' ἐκείνους ποὺ μὲ τὸ χέρι τους
 Κάνουν τὰ τόξα νὰ βουίζουν
 Ὅλοι μας. Ἐνας στρατὸς γιὰ τίς βάρκες
 Οἰκτρά τὸ παραδέχομαι
 Ἀπὸ γυναῖκες ὑποφέρουμε

ΔΙΟΝΥΣΟΣ

Πενθέα ἄκουσες τὰ λόγια μου. Ἄλλὰ δὲν ἐπέισθηκες
 Καὶ ὅσο κι ἂν μὲ ἐπρόσβαλες ἐγὼ ξαναμιλῶ
 Μὴν ἐπαίρεσαι. Ἀντίκρυ στὸν θεὸ ὄπλα μὴν ὑψώνεις
 Συγκρατήσου. Ὁ Βρόμιος δὲν θὰ ἀνεχθεῖ
 Νὰ διώξεις τίς βάρκες ἀπὸ τὰ ὄργιακὰ βουνα

ΠΕΝΘΕΑΣ

Πᾶψε τις συμβουλές. Ἐφοῦ κατάφερες κι ἔλυσες τὰ δεσμά
σου
Φρόντισε μὴν σοῦ τὰ ξαναδέσω

ΔΙΟΝΥΣΟΣ

Στὴν θέση σου θὰ ἐθυσίαζα
Ἐντὶ θνητὸς κι ἀπέναντι θεὸς νὰ προχωρῶ στ' ἀγκάθια

ΠΕΝΘΕΑΣ

Ναί. Θὰ θυσιάσω
Μὲ φόνο θηλυκὸ πολὺν θὰ ἀνασκάψω τις πλαγιές τοῦ
Κιθαιρῶνα

ΔΙΟΝΥΣΟΣ

Θὰ νικηθεῖτε. Αὐτὴ θὰ εἶναι ἡ αἰσχὺνὴ σας
Οἱ θύρσοι τῶν βαρχῶν νὰ συντρίψουν τις χάλκινες ἀσπίδες

ΠΕΝΘΕΑΣ

Δὲν τὰ βγάζω πέρα μὲ τὸν ξένο αὐτὸν
Εἶτε θῦμα εἶτε δράστης δὲν σιωπᾶ

ΔΙΟΝΥΣΟΣ

Φίλε ὑπάρχει ἀκόμα καιρὸς ὅλα νὰ τὰ διορθώσεις

ΠΕΝΘΕΑΣ

Πῶς; Νὰ γίνω δοῦλος στὶς δοῦλες μου;

ΔΙΟΝΥΣΟΣ

Ἐγὼ μπορῶ νὰ ὀδηγήσω τις γυναῖκες ἐδῶ. Ἄοπλες

ΠΕΝΘΕΑΣ

Ἄλλοίμονο. Κάτι δόλιο σχεδιάζεις ἐναντίον μου

ΔΙΟΝΥΣΟΣ

Δόλιο; νὰ θέλω νὰ σὲ σώσω μὲ τίς τέχνες μου;

ΠΕΝΘΕΑΣ

Συνενοηθήκατε μεταξύ σας. Γιὰ νὰ σωθεῖ ἡ βακχεία σας

ΔΙΟΝΥΣΟΣ

Ναὶ συνενοήθηκα. Ἄλλὰ μὲ τὸν θεὸ

ΠΕΝΘΕΑΣ

Φέρτε μου ἐδῶ τὰ ὄπλα μου. Ἐσὺ πᾶψε

ΔΙΟΝΥΣΟΣ

Ἄ. Θέλεις νὰ τίς δεῖς; Ὅλες μαζί ἐκεῖ. Ἐπάνω στὰ βουνά;

ΠΕΝΘΕΑΣ

Πολύ. Θὰ ἔδινά βαρὺ χρυσάφι

ΔΙΟΝΥΣΟΣ

Καὶ πῶς τέτοιος πόθος ξαφνικὰ σὲ συνεπῆρε;

ΠΕΝΘΕΑΣ

Δυστυχισμένος θὰ τίς ἔβλεπα. Ἄθλιες ἀπὸ τὸ μεθύσι

ΔΙΟΝΥΣΟΣ

Ὅμως μὲ εὐχαρίστηση θὰ ἔβλεπες μιὰ τέτοια δυστυχία

ΠΕΝΘΕΑΣ

Μὲ σιωπή. Ἀκίνητος κάτω ἀπὸ τὰ ἔλατα

ΔΙΟΝΥΣΟΣ

Ἄλλὰ θὰ σὲ καταλάβουν. Ἀκόμα καὶ κρυμμένον

ΠΕΝΘΕΑΣ

Ναί. Τότε νὰ ἐμφανισθῶ

ΔΙΟΝΥΣΟΣ

Λοιπὸν εἶσαι ἕτοιμος; νὰ σὲ ὀδηγήσω;

ΠΕΝΘΕΑΣ

Τὸ ταχύτερο. Μὴ χάνεις χρόνο

ΔΙΟΝΥΣΟΣ

Πρῶτα. Μὲ πέπλους βυσσινιοὺς σκεπάσου

ΠΕΝΘΕΑΣ

Ἄπὸ ἀνδρας νὰ γίνω γυναίκα;

ΔΙΟΝΥΣΟΣ

Θὰ σὲ σκοτώσουν ἂν σὲ δοῦν ἀνδρα

ΠΕΝΘΕΑΣ

Δίκηο ἔχεις. Τώρα καταλαβαίνω πόσο σοφὸς ἦσουν

ΔΙΟΝΥΣΟΣ

Ὁ Διόνυσος μοῦ δείχνει

ΠΕΝΘΕΑΣ

Οἱ σοφές σου νουθεσίες. Πῶς νὰ τὶς πραγματοποιήσω

ΔΙΟΝΥΣΟΣ

Πᾶμε μέσα. Ἐγὼ θὰ σὲ στολίσω

ΠΕΝΘΕΑΣ

Μὲ τί στολίδια; γυναίκα; Ντρέπομαι

ΔΙΟΝΥΣΟΣ

Σοῦ ἔφυγε κιόλας ἡ ἐπιθυμία νὰ δεῖς τὶς μαινάδες;

ΠΕΝΘΕΑΣ

Τί στόλισμα λές νὰ κάμω;

ΔΙΟΝΥΣΟΣ

Χυτὴ κόμη μακρὰ θὰ ἀπλώσω στὸ κεφάλι σου

ΠΕΝΘΕΑΣ

Τί ἄλλο στόλισμα;

ΔΙΟΝΥΣΟΣ

Ποδήρεις πέπλους θὰ φορέσεις
Μὲ κεφαλόδεσμο θὰ δέσεις τὰ μαλλιά σου

ΠΕΝΘΕΑΣ

Κι ἀκόμα τί ἄλλο;

ΔΙΟΝΥΣΟΣ

Θὰ κρατᾶς θύρσο στὸ χέρι
Θὰ ἔχεις ἐλαφιοῦ στικτὸ τομάρι

ΠΕΝΘΕΑΣ

Δὲν μπορῶ νὰ ντυθῶ γυναίκα

ΔΙΟΝΥΣΟΣ

Θὰ κυλισθεῖς στὸ αἷμα ἂν πολεμήσεις τὶς βάκχες

ΠΕΝΘΕΑΣ

Ναί. Ἔτσι εἶναι. Πρῶτα πρέπει νὰ πάω νὰ τὶς δῶ

ΔΙΟΝΥΣΟΣ

Αὐτὸ εἶναι τὸ πιὸ σοφό. Ἄλλοιῶς θὰ προκαλέσεις συμφο-
ρὲς

ΠΕΝΘΕΑΣ

Καὶ πῶς κρυφὰ θὰ διασχίσω τὴν πόλη τῶν καδμείων;

ΔΙΟΝΥΣΟΣ

Θὰ σὲ πάω ἀπὸ ἔρημους δρόμους

ΠΕΝΘΕΑΣ

Ἵλα τὰ προτιμῶ ἀπὸ τὸ νὰ γελάσουν οἱ βάρκες μαζί μου
ἼΑς μποῦμε στὰ δώματα. Θὰ δῶ τί θὰ κάμω

ΔΙΟΝΥΣΟΣ

Ἔστω. Ἐγὼ μὲ κάθε τρόπο θὰ σοῦ παρασταθῶ

ΠΕΝΘΕΑΣ

Φεύγω. Ἦ μὲ ὄπλα θὰ πορευθῶ
Ἦ θὰ ὑποταχθῶ στὰ σχέδιά σου

ΔΙΟΝΥΣΟΣ

Γυναῖκες! ὁ βασιληὰς ἐτυλίχθηκε στὸ δίχτυ
Θὰ πάει στὶς βάρκες. Ἐκεῖ θὰ κριθεῖ καὶ θὰ πεθάνει
Διόνυσε. Δικό σου ἔργο τώρα. Στὰ χέρια μας τὸν ἔχουμε
Θὰ τὸν τιμωρήσουμε. Πρῶτα κλόνισέ του τὸν νοῦ
Ζάλισέ τον μὲ λύσσα ἑλαφριά. Ἄν σκέφτεται ἀκόμα
Δὲν θὰ θελήσει νὰ ντυθεῖ γυναίκα
Ἵμως θὰ ντυθεῖ ἂν λίγο ὁ νοῦς του θαμπῶσει
Αὐτὸς ὁ τρομερὸς στὶς ἀπειλὲς
Θὰ κάμω ὄλους τοὺς θηβαίους νὰ γελάσουν μαζί του
Καθὼς θὰ τὸν περιφέρω ἀρσενικοθήλυκο μέσα στὴν πόλη
Πηγαίνω νὰ τὸν στολίσω. Νὰ διαλέξω μὲ τί φορεσιὰ

Στόν Ἄδη θὰ παρουσιασθεῖ
Σφαγμένος ἀπὸ τὰ χέρια τῆς μάνας του
Τότε θὰ ἔχει πιά γνωρίσει γιὰ τὰ καλά
Τὸν Διόνυσο τοῦ Διὸς
Αὐτὸν τὸν γλυκὺ τῶν ἀνθρώπων θεὸ
Δὲν θὰ τὸν δεῖ ποτὲ
Ἄλλον θεό. Ἄπαίσιο
Εἶχε συναντήσει

5^η επιλογή σκηνής: 3^ο ΣΤΑΣΙΜΟ (Χορός)

Στίχοι στο αρχαίο κείμενο: 862-911

Σελίδες του βιβλίου 62 – 63

ΧΟΡΟΣ

Ἄραγε πότε σέ ὀλονύχτιους χορούς
 Μὲ πόδι λευκὸ θὰ ἀναπηδήσω
 Μὲ βακχικούς ἀναστεναγμούς
 Τοῦ σώματός μου τοὺς κρυφούς
 Κόλπους μὲ δρόσο τοῦ αἰθέρα θὰ γεμίσω;

Ἐλάφι μικρὸ νὰ κυλισθῶ στοῦ λιβαδιοῦ τίς ἡδονές
 Ἐπάνω στίς χλόες. Ἐξέφυγα ἀπὸ τίς φυλακές
 Ἀπὸ τὰ δίχτυα τὰ σφιχτά. Οἱ σκύλοι πίσω μου ὄρμᾶν
 Καὶ οἱ φωνές τοῦ κυνηγοῦ τοὺς ἐρεθίζουν τοὺς κεντρᾶν
 Καὶ ἐγὼ σὰν θύελλα χυμῶ. Τὸν ποταμὸ ἀκολουθῶ
 Μακρὰ οἱ θνητοί! κρύβομαι. Σὲ ἰσκερὸ δάσος χλωρὸ

Ποιὸ τὸ σοφὸ; Ποιὸ τὸ ἄριστο; Εἶναι τὸ δῶρο τῶν θεῶν
 Ὁ ἄνθρωπος μὲ θρίαμβο. Τὸ χέρι ν' ἀκουμπᾶ πάνω σὲ στέμ-
 ματα ἐχθρῶν

Ὅ,τι εἶναι ὠραῖο τὸ ἀγαπῶ
 Ἀργεῖ. Ἀλλὰ εἶναι πάντα ἐδῶ
 Ἀργεῖ. Ἀλλὰ στὸ τέλος νικᾷ ἀληθινὸ
 Τὸ σθένος τῶν θεῶν. Δικάζει τὴν ἀκρίσια
 Καὶ τῶν θνητῶν τὴν μαινόμενη ἀδικία
 Κι αὐτὸν ποὺ δὲν τιμᾷ τὸ θεϊκὸ

Κρυμμένοι εἶναι οἱ θεοί. Εἶναι ἐδῶ. Δὲν εἶναι ἐδῶ
 Ἐχει ἀργὸ μεγάλο βῆμα ὁ καιρὸς
 Τὸν ἀσεβῆ παραφυλᾷ. Τὸν περιμένει ὁ θεὸς
 Μὴν μελετᾷς πιὸ πάνω ἀπὸ τὸν νόμο τὸν παλαιὸ

Κούφιος κόπος τὸν νοῦ σου μὴν τὸν βασανίσει
 Τί εἶναι νόμος. Τί εἶναι φύση. Τὸ θεῖο τί θὰ τὸ ὀρίσει
 Νόμο τὸ ἔκαμε ὁ χρόνος. Στὴν φύση εἶναι ἡ φύση

Ποιὸ τὸ σοφόν; Ποιὸ τὸ ἄριστον; Εἶναι τὸ δῶρον τῶν θεῶν
 Ὁ ἄνθρωπος μὲ θρίαμβο. Τὸ χέρι ν' ἀκουμπᾷ πάνω σὲ στέμ-
 ματα ἐχθρῶν

Ὅ,τι εἶναι ὠραῖο τὸ ἀγαπῶ
 Εὐτυχισμένος. Ποῦ τὸν ὄδυρμό
 Τῆς θάλασσας ἐγλύτωσε καὶ βρῆκε τὸ λιμάνι
 Εὐτυχισμένος ποῦ τοὺς μόχθους τοὺς ἐνίκησε
 Στὴν ἀμιλλα ὁ ἓνας τὸν ἄλλον δὲν ἀδίκησε
 Ἐνας στὴν εὐτυχία κι ἄλλος στὴν δύναμη. Φθάνει

Μύριοι οἱ θνητοὶ
 Καὶ οἱ ἐλπίδες τους. Μύριες κι ἀθάνατες
 Εὐρῆκαν τὴν εὐτυχία ἀκάματες
 Καὶ ἄλλες μὲ αὐτὲς τελειώνει. Δὲν πρόλαβε ἡ ζωὴ

Κι ἐγὼ μακαρίζω ἐκεῖνον ποῦ κάθε ἡμέρα
 Χαίρεται τὴν ζωὴ του. Θλίψη ἢ ἐσπέρα

6^η επιλογή σκηνής: ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ 6^ο (Κάδμος και Αγαύη)

Στίχοι στο αρχαίο κείμενο: 1216-1326

Σελίδες του βιβλίου 84 – 90

ΚΑΔΜΟΣ

Ἄκολουθεῖτε με κουβαλῶντας τὸ τρισάθλιο βάρος
 Τοῦ Πενθέα. Ἄκολουθεῖτε δοῦλοι μου
 Νὰ ἀποθέσουμε ἐδῶ στὰ δώματα
 Αὐτὸ τὸ σῶμα
 Μὲ μύριους κόπους μὲ μύρια χέρια τὸ ἀναζήτησα
 Ἐψηλάφησα ὄλες τὶς πτυχές τοῦ Κιθαιρῶνα. Τὶς σχισμὲς
 Γιὰ νὰ τὸ βρῶ. Κατασπαραγμένο
 Νὰ μαζεύω ἕνα-ἕνα τὰ κομμάτια του
 Δυσεύρετα. Ἐκείτονταν κάτω ἀπὸ τοὺς μαύρους θάμνους

Ἐμπαινα στὰ τείχη τῆς πόλης μαζὶ μὲ τὸν Τειρεσία
 Καὶ τότε ἔμαθα τὰ ἔργα τῶν θυγατέρων μου
 Ἄμέσως ἐπῆγα πίσω στὸ βουνὸ καὶ φέρνω
 Ἐφερα τὸ σκοτωμένο παιδί. Οἱ μαινάδες μοῦ τὸ σκοτῶσαν

Εἶδα μακριὰ νὰ τρέχουν λυσσῶντας
 Τὴν Αὐτονόη τοῦ Ἀρισταίου ποὺ γέννησε τὸν Ἀκταίωνα
 Καὶ τὴν Ἰνώ. Ἄθλιες πλανιῶνταν μέσα στὸ δάσος
 Κι ἕνας μοῦ εἶπε γιὰ τὴν Ἀγαύη
 Πῶς ἔρχεται πρὸς τὰ ἄδῳ χορεύοντας στὸν Βάαχο
 Δὲν μοῦ εἶπε ψέμματα. Τὴν βλέπω. Ἡ ὄψη τῆς πόσο
 πένθιμη

ΑΓΑΥΗ

Πατέρα μου. Μπορεῖς νὰ εἶσαι ὑπερήφανος
 Πῶς ἔχεις ἀπ' ὄλους τοὺς θνητοὺς τὶς πιὸ σπουδαῖες κόρες
 Ὅλες μᾶς ἐπαινοῦν. Ὅμως ἡ ἀξία εἶμαι ἐγὼ
 Ποῦ ἔφυγα ἀπὸ τὴν δουλεία τῆς γυναίκας
 Κι ἔφθασα στὰ μεγάλα
 Νὰ κυνηγῶ νὰ πιάνω μὲ τὰ χέρια μου τὰ ἄγρια θηρία
 Δὲς το στὰ χέρια μου. Σοῦ τὸ φέρνω
 Τὸ τρόπαιο ποὺ ἐκέρδισα. Νὰ τὸ κρεμάσεις

Στους πιό ψηλούς τοίχους τῶν σπιτιῶν σου
 Πάρτο στὰ χέρια σου πατέρα σοῦ τὸ δίνω
 Καὶ ἑόρτασε. Καυχῆσου γιὰ τὰ κυνήγια μου
 Στους φίλους σου πές το κάλεσέ τους σὲ συμπόσιο
 Εἶσαι τυχερός
 Μακάριος. Γι' αὐτὰ ποὺ ἐκατωρθώσαμε

ΚΑΔΜΟΣ

Λύπη μου. Ποιὸς νὰ σὲ μετρήσει. Πῶς ποιὸς νὰ σὲ ἰδεῖ
 Τὸν φόνο σου μοῦ δείχνεις ἐπάνω στὰ δυστυχισμένα χέρια
 σου;
 Θυσία ἀνεκτίμητη ἐπρόσφερες στους θεοὺς
 Δίκαια σὲ συμπόσια μᾶς καλεῖς κι ἐμένα καὶ τὴν Θήβα
 Κι ἀκόμα πιό δίκαια ὁ θεὸς μᾶς ἀφάνισε
 Πιό δίκαια ὅμως ἀπὸ ὅσο τὸ ἀξίζαμε
 Ὁ βασιλέας ὁ Βρόμιος. Ποὺ εἶναι ἀπὸ τὸ αἷμα μας

ΑΓΑΤΗ

Πόσο δύστροπο κάνουν τὸν ἄνθρωπο τὰ γηρατεῖα
 Καὶ σκυθρωπὴ τὴν ὄψη του. Μακάρι ὁ δικός μου γυιὸς
 Νὰ μοιάσει στὴν μάνα του. Νὰ γίνεῖ καλὸς κυνηγὸς
 Ὅπως αὐτή. Νὰ φεγγοβολᾷ. Ὅταν θὰ βγαίνει σὲ κυνήγι
 Μαζὶ μὲ τὰ παλληκάρια τῆς Θήβας
 Ἄλλὰ αὐτὸς ὅλο θεομαχεῖ. Συμβούλευσέ τον
 Πατέρα. Ἐσένα θὰ σὲ ἀκούσει. Ποιὸς θὰ μοῦ τὸν φωνάζει
 Νὰ ἔρθει ἐδῶ
 Νὰ ἰδεῖ πόσο εὐτυχισμένη εἶμαι

ΚΑΔΜΟΣ

Ἄλλοίμονο. Ἄλλοίμονο. Ὅταν συνέρθετε
 Καὶ δεῖτε τί ἐκάματε
 Θὰ πονέσετε πόνου φοβερό. Κι ἂν ὡς τὸ τέλος
 Μείνετε ἔτσι ὅπως εἶστε τώρα

Ἄμοιρες. Τούλάχιστο ποτέ δὲν θὰ μάθετε
Τὴν δυστυχία σας

ΑΓΑΘΗ

Τί ἄσχημο ὑπάρχει σ' ὄλα αὐτά; Γιατί εἶσαι λυπημένος;

ΚΑΔΜΟΣ

Πρῶτα γύρνα κοίταξε τὸν οὐρανὸ

ΑΓΑΘΗ

Νά. Ἄλλὰ γιατί;

ΚΑΔΜΟΣ

Εἶναι ὁ οὐρανὸς ποὺ ξέρεις; ἢ σοῦ φαίνεται νὰ ἔχει ἀλλάξει;

ΑΓΑΘΗ

Εἶναι λαμπρότερος. Πιο καθαρὸν δὲν τὸν θυμᾶμαι

ΚΑΔΜΟΣ

Πάντα ἢ ψυχὴ σου. Τὴν νιώθεις ἄλλοῦ;

ΑΓΑΘΗ

Δὲν ξέρω τί λές. Ὅμως σὰν νὰ συνέρχομαι ἀπὸ κάτι
Σὰν κάτι νὰ τραντάζεται μέσα μου

ΚΑΔΜΟΣ

Μπορεῖς νὰ μ' ἀκούσεις; νὰ μοῦ ἀποκριθεῖς καθαρά μπο-
ρεῖς;

ΑΓΑΘΗ

Πατέρα μου τί εἶπαμε τώρα; δὲν θυμᾶμαι τίποτα

ΚΑΔΜΟΣ

Σὲ ποιανοῦ δώματα ἐπῆγες μετὰ ποῦ σὲ ἐπάντρεψα;

ΑΓΑΥΗ

Στὸν Ἐχίονα μὲ ἔδωσες τὸν Σπαρμένο ὅπως λὲν

ΚΑΔΜΟΣ

Καὶ μὲ τὸν ἄνδρα σου ποιὸν γιὸ ἔκαμες;

ΑΓΑΥΗ

Τὸν Πενθέα

ΚΑΔΜΟΣ

Τίνος κεφάλι κρατᾶς στὰ χέρια σου;

ΑΓΑΥΗ

Λεονταριοῦ. Ἔτσι ἔλεγαν αὐτὲς ποῦ κυνηγοῦσαν μαζί μου

ΚΑΔΜΟΣ

Σκῦψε. Δές. Μικρὸς ὁ κόπος τοῦ βλέμματος

ΑΓΑΥΗ

Ἄ. Βλέπω! Τί εἶναι αὐτὸ στὰ χέρια μου

ΚΑΔΜΟΣ

Κοίταξέ το μὲ προσοχή. Προσπάθησε νὰ τὸ δεῖς

ΑΓΑΥΗ

Δυστυχισμένη! Ἐγὼ! Βλέπω! Τὸν πόνο τὸν μεγάλο!

ΚΑΔΜΟΣ

Σοῦ φαίνεται νὰ μοιάζει μὲ λεοντάρη;

ΑΓΑΥΗ

Δυστυχισμένη! Ἐγώ! Τὸ κεφάλι! Τοῦ Πενθέα!

ΚΑΔΜΟΣ

Τὸν ἐθρηνήσαμε. Προτοῦ νὰ τὸν ἀναγνωρίσεις

ΑΓΑΥΗ

Ποιὸς τὸν σκότωσε; Πῶς βρέθηκε στὰ χέρια μου;

ΚΑΔΜΟΣ

Ἄβασταχτη ἀλήθεια. Πολὺ ἄργησες νὰ φανεῖς

ΑΓΑΥΗ

Λέγε. Σπάει ἡ καρδιά μου. Δὲν ἀντέχει

ΚΑΔΜΟΣ

Ἐσὺ τὸν ἐσκότωσες. Καὶ οἱ ἀδελφές σου

ΑΓΑΥΗ

Ποῦ; Ἐδῶ μέσα; Ἐξω; Ἄλλοῦ; Ποῦ;

ΚΑΔΜΟΣ

Ἐκεῖ. Ποῦ τὸν Ἀκταίωνα σπαράξαν τὰ σκυλιὰ

ΑΓΑΥΗ

Τί γύρευε στὸν Κιθαιρῶνα;

ΚΑΔΜΟΣ

Ἐπῆγε νὰ χλευάσει τὸν Βάκχο καὶ τὶς βακχεῖες σου

ΑΓΑΥΗ

Κι ἐμεῖς. Πῶς βρεθήκαμε ἐκεῖ πάνω;

ΚΑΔΜΟΣ

Ἄπο μανία. Θεϊκὴ μανία κατέλαβε ὅλη τὴν πόλη

ΑΓΑΥΗ

Ναί. Τώρα. Τὸ εἶδα. Ὁ Διόνυσος μᾶς ἐξώντωσε

ΚΑΔΜΟΣ

Γιὰ τὴν ὕβρι σας. Δὲν τὸν δεχθήκατε θεὸ

ΑΓΑΥΗ

Πατέρα. Ποῦ εἶναι. Τὸ ἀγαπημένο μου. Τὸ σῶμα τοῦ
παιδιοῦ

ΚΑΔΜΟΣ

Ἐγὼ ἔφαξα καὶ τὸ ἐμάζεψα. Μόλις τὸ ἔφερα

ΑΓΑΥΗ

Εἶναι ὀλόκληρο δὲν λείπει. Τίποτα;

Γιατί ὁ Πενθέας! Ἐγὼ ἔφταιξα!

ΚΑΔΜΟΣ

Ἐσυμμερίσθηκε τὴν ἀσέβειά σας στὸν θεὸ

Καὶ ὁ θεός. Ὅλους σὲ μιὰ δυστυχία

Ὅλους μαζὶ μᾶς ἔδεσε

Στὴν ἴδια δυστυχία κι ἐσεῖς κι αὐτὸς κι ἐγώ

Συναντηθήκαμε στὸν ἴδιο τόπο λύπης

Ἐγκρεμίσθησαν οἱ δόμοι μου

Ἄτεκνος χωρὶς ἀρσενικά παιδιὰ ἢ ἐγώ

Ἄ δυστυχισμένη ἐδῶ μου το

Ἐδῶ νὰ τὸ βλέπω πεθαμένο

Τὸ σωθικό σου ἀγαπημένο μου τῆς κοιλιᾶς σου

Θάνατος αἰσχρός. Θάνατος ἄδικος ἢ παιδί μου

Τὸ σπίτι μου σὲ χαιρόταν κι ἐσὺ τὸ ἐφώτιζες
 Ὅρθιο τὸ κρατοῦσες ἀγόρι μου
 Παιδὶ τοῦ παιδιοῦ μου

Ἴσπερὸς πάνω στὴν πόλη. Βλέπαν τὸ πρόσωπό σου
 Κι ἐφοβοῦνταν μὲ ἐμένα
 Τὸν ἀδύναμο τὸν γέροντα νὰ τὰ βάλουν
 Ἐσένα ἐφοβοῦνταν
 Τώρα ἐγὼ

Ἄτιμος. Ἄπὸ τὰ σπίτια μου μὲ διώχνουν
 Ὁ μέγας Κάδμος
 Ποὺ ἔσπειρα τὸ γένος τῶν θηβαίων
 Ἐσπειρα καὶ ἐθήρισα τὸ θέρισμα τὸ ὠραῖο
 Ἀγαπημένε μου

Πιὸ πάνω ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ὁ πιὸ ἀγαπημένος
 Καὶ τώρα ποὺ ἔφυγες
 Καὶ τώρα ἐγὼ καὶ πάντα ἐγὼ θὰ σὲ μετρῶ
 Μὲ τοὺς ἀγαπημένους
 Παιδὶ μου

Κανένα χέρι πιά δὲν θὰ χαϊδεύει τὸ πρόσωπό μου
 Κανεὶς ἀγόρι μου δὲν θὰ φιλᾷ δὲν θὰ μιλᾷ
 Στὸν πατέρα τῆς μάνας σου νὰ λέει

«Γέροντα ποιὸς σὲ ἀδικεῖ καὶ ποιὸς σὲ ἀτιμάζει
 Ποιὸς τὴν καρδιά σου ἐτάραξε σὲ ἔκαμε κι ἐλυπήθης
 Πές μου πατέρα μου κι ἐγὼ. Ἀλλοίμονο στὸν ἄδικο»
 Ἄθλιος τώρα ἐγὼ ἄμοιρος ἐσὺ
 Δυστυχησμένη ἢ μάνα σου ἄμοιρες οἱ ἀδελφές της

Ἄν ὑπάρχει στὸν κόσμο ἓνας νὰ περιφρονεῖ τὰ θεῖα
 Νὰ γείρει. Νὰ ἰδεῖ αὐτὸν ἐδῶ τὸν θάνατο
 Νὰ πιστέψει